

Παρέμβαση Κ. Σημίτη

Ο καθηγητής κ. Stuart Holland μας παρουσίασε μια πολύ καλή επισκόπηση των προβλημάτων που συναντά η προσπάθεια για την οικονομική και κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη καθώς και μια σειρά από σημαντικές προτάσεις για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά. Η εισήγησή του θα μας βοηθήσει πολύ στην εμβάθυνση του θέματος.

Οι παρατηρήσεις μου αφορούν τρεις διαφορετικές πλευρές του προβλήματος.

α) Πρώτα απ' όλα θα θέσω μια σειρά από κυρίως τεχνικά-οικονομικά ερωτήματα σε σχέση με την εισήγηση για να βοηθήσω στην καλύτερη κατανόησή της.

β) Δεύτερο θα σχολιάσω μερικές από τις απόψεις του κ.Holland και θα επισημάνω μερικές πλευρές που απαιτούν συζήτηση.

γ) Και τρίτον θα αναφερθώ σε θέματα, τα οποία πιστεύω επίσης σημαντικά για την αντιμετώπιση του προβλήματος και δεν αναφέρθηκαν από τον κ.Holland.

Τα ερωτήματά μου:

α) Πρέπει να αποσαφηνίσουμε τις προϋποθέσεις των διαφόρων σεναρίων, τα οποία εξετάζονται στην εισήγηση. Ποιές είναι οι υποθέσεις εργασίας των σεναρίων και γιατί οδηγούν στα αναφερόμενα αποτελέσματα, για παράδειγμα στην αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της Κοινότητας, σε μεγαλύτερη απασχόληση και μείωση της ανεργίας;

β) Δεν είναι εμφανές κατά πόσον οι κύριοι στόχοι της Συνθήκης του Μάαστριχτ η δημοσιονομική εξυγίανση, η νομισματική σταθερότητα και ο περιορισμός του πληθωρισμού επηρεάζονται θετικά ή αρνητικά από τις προτάσεις της εισήγησης. Μήπως η προτεινόμενη πολιτική προϋποθέτει μια αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ και σε ποια κατεύθυνση;

γ) Η ελαστικότητα των ρυθμίσεων που αφορούν το χρόνο εργασίας είναι θετικός στόχος. Αλλά ο περιορισμός του χρόνου εργασίας επηρεάζει συνήδως την παραγωγικότητα και αποτελεσματικότητα της εργασίας. Η πρόταση μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας σε σχέση με άλλες οικονομίες. Πρέπει να αποκτήσουμε καλύτερη γνώση αυτού του θέματος.

δ) Μεταβολές του χρόνου εργασίας απαιτούν και μεταβολές και σε μια σειρά από άλλες ρυθμίσεις, όπως για παράδειγμα εκείνες που αφορούν την ασφάλιση υγείας και τη συνταξιοδότηση των εργαζομένων. Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις των μεταβολών αυτών στο κόστος εργασίας;

ε) Στην εισήγηση προτείνεται μια διαφοροποιημένη χρήση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας. Με ποια κριτήρια;

στ) Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (European Investment Fund) απαιτεί πολύ υψηλότερα κεφάλαια από εκείνα τα οποία προβλέπονται σήμερα και τα οποία είναι διατεθειμένα να δώσουν οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών για την ανάκαμψη. Ο κ.Holland προτείνει το Ταμείο να παίξει το πόλο μιας Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Είναι σκόπιμο όμως να δημιουργηθεί ένας νέος οργανισμός, όταν υπάρχει ήδη ολόκληρος

μηχανισμός για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων; Δεν αρκούν οι υφιστάμενοι οργανισμοί και διαδικασίες; Είναι σε θέση και πρόθυμα τα ευρωπαϊκά κράτη να προσφέρουν τα αναγκαία κεφάλαια για το νέο στόχο, και μάλιστα για δραστηριότητες μικρής απόδοσης;

ζ) Τέλος, πρέπει να συζητήσουμε με ποια πολιτικά μέσα μπορούμε να πετύχουμε τους στόχους που διαγράφει ο κ.Holland. Δεν αρκεί να προσδιορίσουμε το τι θέλουμε. Χρειάζεται να διαγράψουμε και τους δρόμους να το πετύχουμε. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι σύγκλιση και συνοχή αποτελούσαν ζητούμενα και εθνικών πολιτικών όλα τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο τα αποτελέσματα υπήρξαν άνιστα, η απογοήτευση διάχυτη και οι προοπτικές αβέβαιες.

Ας έρθω τώρα σε μερικά σχόλια ως προς τις θέσεις του κ.Holland.

α) Η πραγματοποίηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης θα περιορίσει, αλλά δεν θα αποκλείσει οικονομικές κρίσεις. Οι οικονομίες του κεντρικού πυρήνα της Κοινότητας θα διγόνται κατά τον ίδιο περίπου τρόπο και θα μπορούν επίσης να αντιμετωπίσουν με τα ίδια περίπου μέσα την κρίση. Στις περιφερειακές όμως οικονομίες οι κρίσεις θα είναι πολύ πιο εκτεταμένες και επίμονες λόγω των διαρθρωτικών αδυναμιών τους. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία στην υπέρβαση των κρίσεων στην περιφέρεια μπορούν να βοηθήσουν η προσαρμογή των αμοιβών εργασίας, η κινητικότητα των εργαζομένων ή η στροφή των επενδύσεων. Όμως τα μέσα αυτά δεν είναι πρόσφορα. Η μείωση της αμοιβής εργασίας όχι μόνο οδηγεί στην αισθητή μείωση του βιοτικού επιπέδου, αλλά και προϋποθέτει, έως ότου πραγματοποιηθεί, μια μακρά περίοδο ανεργίας. Η κινητικότητα των εργαζομένων από την περιφέρεια προς το κέντρο είναι περιορισμένη λόγω των μεγάλων πολιτιστικών διαφορών. Οι επενδυτές συνήθως δεν μεταφέρουν τα κεφάλαια στην περιφέρεια, επειδή το κόστος των υπηρεσιών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την επένδυση, είναι υψηλότερο από το κέντρο.

Ο κύριος αν όχι ο μόνος τρόπος που απομένει για την αντιμετώπιση των τοπικών κρίσεων και της υψηλής ανεργίας είναι η δημοσιονομική πολιτική. Όμως η Συνθήκη του Μάαστριχτ περιορίζει αισθητά τις δυνατότητες να χρησιμοποιήσει ένα κράτος-μέλος τη δημοσιονομική πολιτική ως μέσο οικονομικής πολιτικής. Γι'αυτό είναι αναγκαίο να ενισχυθεί κατά πολύ ο ρόλος του κεντρικού δημοσιονομικού μηχανισμού. Τα Διαρθρωτικά Ταμεία μπορούν να βελτιώσουν την ικανότητα προσαρμογής των περιφερειών. Όμως χρειάζεται και ένας ομοσπονδιακός μηχανισμός ανακατανομής των πόρων ο οποίος θα αντιδρά σχεδόν αυτόματα στις εξελίξεις. Στην Κοινότητα δεν υπάρχει τίποτα ανάλογο με ό τι ισχύει στις ΗΠΑ και στον Καναδά, ένας κεντρικός ομοσπονδιακός προϋπολογισμός και ομοσπονδιακοί φόροι, οι οποίοι αυξάνουν αισθητά την ευχέρεια αντιμετώπισης περιφερειακών κρίσεων. Ούτε υπάρχουν ρυθμίσεις ανάλογες προς εκείνες της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι οποίες οδηγούν τα πιο πλούσια κρατίδια να μεταφέρουν πόρους προς τα πιο φτωχά. Πρέπει να προβληματιστούμε σε σχέση με τη δημιουργία ενός κεντρικού δημοσιονομικού μηχανισμού.

β) Είναι πιθανό η πολιτική που προβλέπεται από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ να οδηγήσει σε μείωση των επιτοκίων. Μπορεί όμως η μείωση να μην είναι ικανοποιητική και το γεγονός αυτό συνδυαζόμενο με τους περιορισμούς στη νομισματική κυκλοφορία και την πολιτική σταθερότητας των τιμών να προκαλέσει ύφεση. Ποιος είναι ο μηχανισμός για να ανατραπεί αυτή η εξέλιξη; Μήπως χρειάζεται μια διαφορετική προσέγγιση στη μακροοικονομική πολιτική; Ο στόχος ο οποίος επιδιώκεται να μην είναι μόνο η σταθερότητα των τιμών αλλά και η αύξηση του προϊόντος και των πραγματικών

εισοδημάτων; Πρέπει να επιδιώξουμε μια τέτοια μακροοικονομική πολιτική. Θα μπορεί να εξασφαλίσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή πολύ ταχύτερα από άλλες πολιτικές.

γ) Όταν έχουμε μια ενιαία αγορά είναι λογικό να έχουμε και ενιαίους κανόνες λειτουργίας της. Είναι λογικό να έχουμε μια ενιαία πολιτική ανταγωνισμού, μια ενιαία πολιτική κρατικών ενισχύσεων και αν δεν μπορούμε ακόμα να έχουμε ένα ενιαίο νόμισμα είναι λογικό να αντιμετωπίζουμε τη συναλλαγματική πολιτική ως ζήτημα κοινού ενδιαφέροντος. Όλες αυτές οι ενιαίες ή τουλάχιστον κοινές "απαντήσεις" διευκολύνουν τη λειτουργία της αγοράς και επιδιώκουν μέσω της ενίσχυσης του ανταγωνισμού να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη.

Εντούτοις, ο ανταγωνισμός των παραγωγών δεν πρέπει να οδηγεί και σε ανταγωνισμό των συστημάτων άσκησης των εθνικών πολιτικών που έστω και έμμεσα συνδέονται με την αγορά.

Για παράδειγμα διαπιστώνουμε τη λογική του ανταγωνισμού μεταξύ των εθνικών φορολογικών συστημάτων που έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των δημόσιων εσόδων. Επίσης διαπιστώνουμε ανταγωνισμό των συστημάτων προστασίας του περιβάλλοντος.

Σ' αυτή την περίπτωση έχουμε λογική ανταγωνισμού εκεί όπου θα έπρεπε να έχουμε λογική αλληλεγγύης. Ο ανταγωνισμός αυτός δεν προωθεί, αλλά λειτουργεί εναντίον της.

δ) Ως προς το νέο μοντέλο και τη νέα στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης οι ιδέες του Stuart Holland είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Αξίζει ίσως να δοθεί έμφαση μεταξύ των άλλων σε τρία σημεία:

αα) Για να έχουν νόημα τα Προγράμματα Περιφερειακής Ανάπτυξης πρέπει να υπάρχει σύνδεση και συνέπεια της μακροστρατηγικής με τα επί μέρους σχέδια. Αθροισμα επί μέρους έργων δεν σημαίνει στρατηγική. Η Κοινοτική Παρέμβαση πρέπει να γίνεται με διαδικασία και μεθοδολογία αξιολόγησης των επί μέρους projects που ανταποκρίνεται στη γενική στρατηγική.

ββ) Μια πολιτική της Κοινότητας με έντονες περιφερειακές επιπτώσεις είναι η Κοινή Αγροτική Πολιτική. Όσο η πολιτική αυτή είναι ένα άθροισμα πολιτικών και επιδοτήσεων για επί μέρους απλώς προϊόντα, η περιφερειακή της επίπτωση θα είναι τυχαία (aleatoire), αστάθμητη και συχνά άδικη. Χρειαζόμαστε πολιτική του αγροτικού χώρου και τεχνολογίες παραγωγής προσαρμοσμένες στις επί μέρους φυσικές και κοινωνικές συνθήκες. Κατάλογος ασύνδετων έργων από τη μια μεριά και κεντρικά καθοριζόμενες ασύνδετες πολιτικές προϊόντων από την άλλη μεριά δεν συντελούν στην αναδιοργάνωση και αναζωογόνηση των αγροτικών περιφερειών.

γγ) Η ανάπτυξη και ειδικότερα η περιφερειακή δεν είναι απλά τεχνοκρατική διαδικασία, αλλά προϋποθέτει κοινωνικές διεργασίες και δεσμούς. Οι οργανισμοί της τοπικής και της περιφερειακής αυτοδιοίκησης είναι ίσως το κλειδί για την επιτυχία της περιφερειακής ανάπτυξης. Η κοινοτική πολιτική δεν πρέπει να συμβάλει μόνο στη μεταφορά πόρων, αλλά μέσα από τη μεταφορά πόρων στη δημοκρατική λειτουργία των δεσμών αυτών, στην αναπτυξιακή τους δράση, στη συμβολή τους στην κοινωνική συνοχή.

Θα αναφερθώ τέλος σε μερικά θέματα, τα οποία φωτίζουν πλευρές του προβλήματος, στα οποία δεν αναφέρεται ο κ. Holland.

1. Ο κ. Holland επισημαίνει στην αρχή της εισήγησής του ότι ο στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης συναντά όλο και περισσότερες αμφισβητήσεις και αμφιβολίες (Europe in Question). Αφορούν οι αμφιβολίες, οι απορίες πράγματι την Ευρώπη ή αφορούν θέματα που θέτει η εξέλιξη της κοινωνίας μας και εμφανίζονται ως προβλήματα για τον ευρωπαίο πολίτη γιατί αποκτούν διάσταση μέσα από τη διαδικασία της ενοποίησης; Είναι η Ευρώπη το θέμα ή είναι η κοινωνία το θέμα; Πιστεύω αναμφισβήτητο το δεύτερο. Η τεχνολογική ανεργία δεν είναι μόνο ευρωπαϊκό φαινόμενο. Το έλλειμμα δημοκρατίας, η απόσταση του πολίτη από τα κέντρα λήψης των αποφάσεων, η χειραγώγηση των μαζών από τα μαζικά μέσα επικοινωνίας υπάρχουν σε κάθε ευρωπαϊκό κράτος. Θα υποβαθμίζαμε το πρόβλημα της κοινωνικής συνοχής και θα περιορίζαμε τις δυνατότητες αντιμετώπισής του αν το θεωρούσαμε ως αποκλειστικά συνδεδεμένο με την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Αυτό σημαίνει: Οτι βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια πολύ ευρύτερη πρόκληση από εκείνη της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Οτι η ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούν οι κοινωνίες μας για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της κοινωνικής εξέλιξης.

2. Η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση στηρίχτηκε και στηρίζεται στη δημιουργία ενός ενιαίου οικονομικού χώρου. Η δημιουργία της Ενιαίας Αγοράς και της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης είναι απτές αποδείξεις ότι η αναδιάρθρωση της οικονομίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι ο κεντρικός μοχλός για την πραγματοποίηση της Ένωσης. Γι' αυτό το λόγο και η συζήτηση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή είναι μια συζήτηση η οποία εστιάζεται σε οικονομικά προβλήματα, όπως το ύψος των ιδίων πόρων της Κοινότητας ή τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων. Η οικονομιστική αυτή προσέγγιση χρειάζεται διόρθωση.

Οι κοινωνικές αντιπαραθέσεις και προβληματισμοί εστιάζονται γύρω από τρεις κύκλους προβλημάτων. Ο πρώτος αφορά θέματα διανομής του εγχώριου προϊόντος, είναι συνδεδεμένος με την ταξική αντιπαράθεση, αλλά και τις κρατικές παρεμβάσεις για αντιμετώπιση των αδικιών από τη λειτουργία της αγοράς. Στην επικαιρότητα είναι κυρίως προβλήματα κρατικών παροχών στο πλαίσιο του κράτους πρόνοιας. Τα σχετικά προβλήματα μπορούν να αποκτήσουν ιδιαίτερη οξύτητα τόσο σε περίοδο οικονομικής αστάδειας, όσο και στην υφισταμένη σήμερα δημοσιονομική κρίση. Ο δεύτερος σχετίζεται με αντιθέσεις για τον έλεγχο και τη νομή της εξουσίας. Οι αντιθέσεις αυτές εμφανίζονται ως διαμάχες στο πολιτικό-διοικητικό σύστημα, ως θέματα ελέγχου της εξουσίας, διαφάνειας των διαδικασιών και αποκέντρωσης. Τέλος, ο τρίτος κύκλος έχει ως επίκεντρο διαφορές σχετικά με το πολιτισμικό-κοινωνικό περιβάλλον, τη διατήρηση ή αποκατάσταση τρόπων ζωής που κινδυνεύουν, την κατοχύρωση ικανοποιητικών συνθηκών ζωής. Τα οικολογικά προβλήματα είναι παράδειγμα παρόμοιων αντιθέσεων.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι η συζήτηση για την ευρωπαϊκή ενοποίηση αλλά και κυρίως για την οικονομική και κοινωνική συνοχή πρέπει να στραφεί και σε άλλες κατευθύνσεις πέρα από τις οικονομικές, πρέπει να εντάξει και τα άλλα επίπεδα το πολιτικό-διοικητικό και το πολιτισμικό-κοινωνικό για να δώσει πειστικές λύσεις. Η αντιμετώπιση της συνοχής ως προβλημάτων μόνο πόρων ή χρηματοδότησης των περιφερειών θα εντείνει πολλά προβλήματα που είναι επίσης κρίσιμα για να προχωρήσουμε από την ευρωπαϊκή ελεύθερη αγορά στην ευρωπαϊκή πολιτεία, από την ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση στο ευρωπαϊκό πολιτισμικό-κοινωνικό περιβάλλον. Ας θυμηθούμε ότι η έντονη ροή πόρων προς τη Νότια Ιταλία δεν μείωσε αισθητά την απόστασή της από τις άλλες περιφέρειες.

3. Η οικονομική και κοινωνική συνοχή προϋποθέτει επομένως να δέσουμε και ορισμένους πολιτικούς και πολιτισμικούς στόχους.

α) Πρέπει να προχωρήσουμε την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όσο δεν προχωρεί η Ευρωπαϊκή Ένωση ευνοούνται οι διμερείς συνεννοήσεις των μεγάλων χωρών και διαδικασίες λήψης αποφάσεων εκτός οργάνων και σε βάρος των κοινωνικών εκείνων ομάδων που δεν μπορούν να εκφραστούν σε ένα σύστημα συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό με περιορισμένη δημοκρατικότητα. Η Ένωση υποχρεώνει τα θέματα να συζητούνται στα όργανα, εξασφαλίζει την υπεράσπιση των συμφερόντων όλων των κρατών-μελών κατά τρόπο ενιαίο και ισορροπημένο. Η συνοχή προάγεται με το να συμμετέχουν όλες οι χώρες στις κατανομές εξουσίας που διαμορφώνονται και να έχουν στις νέες επιλογές της Κοινότητας αποφασιστική παρουσία.

β) Η συζήτηση για το δημοκρατικό έλλειμμα στην Κοινότητα αφορά τη δομή και λειτουργία των οργάνων της Κοινότητας. Υπάρχει όμως και ένα άλλο καθοριστικό για την κοινωνική συνοχή δημοκρατικό έλλειμμα. Αφορά τη σχέση των πολιτών προς τις κρατικές εξουσίες, τις δυνατότητες συμμετοχής, την αλλοτρίωση που αισθάνονται, την αίσθηση ότι η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δεν αντιπροσωπεύει τους πολίτες παρά περιορισμένα και κυριαρχείται από μηχανισμούς που δεν ελέγχονται. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση δεν πρέπει να επιτείνει τις δυσλειτουργίες της δημοκρατίας και να αυξήσει περισσότερο την απόσταση του πολίτη από τα κέντρα λήψης αποφάσεων. Αντίθετα πρέπει να συντείνει στην δημιουργία μιας πολιτείας, όπου οι ακολουθούμενες διαδικασίες οδηγούν σε περισσότερη συμμετοχή και ελευθερία.

γ) Η ανάγκη της αλληλεγγύης όπως εκφράζεται από την έννοια της κοινωνικής συνοχής δέτει και το πρόβλημα της πολιτικής έκφρασής της. Για να μπορέσει η Ευρώπη να επιβάλλει ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης και μια νέα αντίληψη συνοχής χρειάζεται ισχυρή πολιτική έκφραση, την οποία δεν διαθέτει ακόμη. Όπως έχει πει ο Jacques Delors "πρέπει να είναι κανείς ισχυρός ... για να είναι γενναϊόδαρος."

Η συνθήκη του Μάαστριχτ προβλέπει την επέκταση των κοινοτικών δραστηριοτήτων για την αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη της τεχνολογίας, την παιδεία κλπ. Προσεκτικά όμως. Η αντίληψη που κυριαρχεί είναι ότι ο ρόλος της Κοινότητας περιορίζεται στα θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας και στην πραγματοποίηση του ενιαίου οικονομικού χώρου. Όμως η αγορά από μόνη της δεν μπορεί να λύσει τα προβλήματα οργάνωσης μιας οικονομίας και κοινωνίας. Χρειάζεται η παρέμβαση της πολιτείας, της κεντρικής κοινοτικής εξουσίας. Η επέκταση των κοινοτικών αρμοδιοτήτων είναι αναγκαία στο βαθμό που εξασφαλίζει συνοχή, σύγκλιση και αλληλεγγύη και ταυτόχρονα διατηρεί τις αρμοδιότητες των περιοχών και την πολυφωνία των κοινωνιών που απαρτίζουν τη συνομοσπονδία.

δ) Εμπόδιο στην κοινωνική συνοχή αποτελούν άγνοια, προκαταλήψεις, αδιαλλαξία συνέπεια αναμετρήσεων αιώνων που έχουν διαμορφώσει στάσεις και ανακλαστικά. Το πολιτισμικό περιβάλλον όπως η συλλογική ταυτότητα και τα συλλογικά οράματα καθορίζουν τη στάση του ατόμου. Όσο στην Ευρώπη δεν υπάρχουν κοινά οράματα, κοινές επιδιώξεις, αποδοχή της διαφορετικότητας, αλλά και αποδοχή της αναγκαιότητας της κοινής προσπάθειας δεν θα έχουν δημιουργηθεί σταθερές βάσεις για την ενοποίηση και την επιδίωξη της κοινωνικής συνοχής.

Η εμπειρία στη χώρα μου δείχνει ότι, όπου πολλαπλασιάστηκαν οι επαφές με τα κοινοτικά όργανα, υπήρξε συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, εντάθηκαν οι ανταλλαγές εμπειριών με επισκέψεις, σπουδές στο εξωτερικό, κοινές ερευνητικές προσπάθειες, οι μηχανισμοί απομόνωσης, προστατευτισμού και άρνησης της ευρωπαϊκής επιλογής ταχύτατα αποδιάρθρωθηκαν. Η επαφή με τον ευρωπαϊκό χώρο είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο για να δημιουργηθεί η σύνδεση ανάμεσα στους λαούς και η

συννοχή των κοινωνιών. Χρειάζεται γι' αυτό να περιορίσουμε τα τείχη που κρατούν κλειστή την κοινωνία κάθε χώρας, να την ανοίξουμε για να διασυνδεθεί με τις άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες. Πρέπει να επιτείνουμε όλα τα κοινοτικά προγράμματα που προβλέπουν συνεργασίες, επαφές, ανταλλαγές εμπειριών. Σε διμερές επίπεδο χρειάζεται εντατικοποίηση των σχέσεων. Να δημιουργήσουμε ένα τόσο πυκνό δίκτυ μεταξύ μας σχέσεων, ώστε να ξεπεράσουμε την εσωστρέφεια και την απομόνωση και να δημιουργήσουμε μια παράλληλη προς την εθνική συνείδηση κοινή ευρωπαϊκή συνείδηση.

Το συμπέρασμά μου:

Το πρόβλημα της σύγκλισης και συννοχής δεν είναι μόνο οικονομικό ή τεχνικό πρόβλημα. Είναι κυρίως πολιτικό πρόβλημα και αφορά επιλογές στρατηγικού χαρακτήρα των 12 για την εξέλιξη της Ευρώπης. Αφορά τις συνακόλουδες ιεραρχήσεις στόχων-μέσων-χρηματοδοτικών πολιτικών-δεσμών και πραγματικών διαδεσιμοτήτων των κυβερνήσεων των εταίρων είτε ως εθνικών αρχών, είτε ως μελών κοινοτικών οργάνων.

Η ευρωπαϊκή αριστερά οφείλει να αντιταχθεί στην επικυρίαρχη σήμερα δυναμική όπως διαμορφώνεται από τις επιλογές της πλειοψηφίας των νεοφιλελεύθερων κυβερνήσεων. Πρέπει ~~τη~~ συννοχή από "αναπόφευκτο πρόβλημα" που θεωρείται από την πλειοψηφία να τη φέρει στο επίκεντρο ως "ζητούμενο" στρατηγικής.

Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται παράλληλα προς τη σύλληψη μιας άλλης οικονομικής πολιτικής όπως προτείνεται από τον κ.Holland και η εκπόνηση μιας στρατηγικής για μια νέα ευρωπαϊκή αντίληψη που θα βοηθήσει την αποτελεσματικότητα των όποιων πολιτικών και μέτρων συννοχής. Κοινωνική συννοχή δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς να εδράζεται και σε μια ενσωματική ιδέα.

Αν καθυστερήσουμε σε μια τέτοια προσπάθεια δεν θα αποτύχουμε μόνο να δώσουμε ένα κοινωνικό πρόσωπο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά θα οδηγήσουμε τελικά ολόκληρο το οικοδόμημα σε αμφισβήτηση και απόρριψη.